



**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1957**



FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1957

Redaktion:

GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

*Omslagsbilden återger trädgården på Julita
med Stora huset i bakgrunden*

*Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1957
Djuptrycksplanscher från Nordisk Rotogravyr*

EN KANNA I "FLAMANDSKA GENREN"

av Bo Lagercrantz

Hur reagerar Ni inför omstående bild? Pjäsen är stor och pampig — hela 35 cm hög — samt väger nära tre kilo i gediget silver. På den kraftiga grenens översida skymtar ett gångjärn som förråder något av funktionen. Hela överdelen är mycket riktigt ett lock. Silverstubben visar sig alltså vid närmare betraktande vara en dryckeskanna av det mera överväldigande än ändamålsenliga slaget.

Är den vacker eller ful? Den frågan inställer sig ofelbart och den är väl också i viss mån berättigad, då det gäller ett föremål med så påtaglig pretention på att tjäna prydan. Svaret blir också vanligen lika ofelbart att den är en fruktansvärd horrrör representerande höjden av smaklöshet! Det enda försonande som brukar kunna andras är att den går så långt över gränsen för det tillåtliga att den blir skrattretande, ja t. o. m. rolig.

Det är vår tids dom. Vi har sedan länge vant oss vid att bedöma tingen omkring oss efter deras grad av funktionsduglighet, materialäktethet och enkelhet i formen. Med den metoden försöker vi ge våra hem en viss grad av enhetlighet enligt den nutida smakens normer. Men är det riktigt att bedöma stubben blott efter graden av dess tillämplighet i vår egen tids inredningskonst?

Nej, naturligtvis inte! Den är ju uppenbarligen en produkt av en förgången tid. Smaken skiftar som bekant. Mästaren bakom verket avsåg helt säkert inte att åstadkomma något som skulle kunna anses groteskt och löjeväckande. Han försökte rätta sig efter sin tids smaknormer, och det är också de som bör vara vår mätare.

Då glömmer vi också det som nyss var enbart komiskt inför det intressanta kunskapsstoff som hans verk rymmer. Stämpeln i



Dryckeskanna av silver, tillverkad av guldsmeden Per Fredrik Palmgren i Stockholm 1851 eller 1856.

botten förråder mästarens namn. Per Fredrik Palmgren var på 1850-talet en av Stockholms mest framstående silversmeder med en ganska stor verkstad, från vilken bordssilver och andra silverföremål av det slag som då hörde hemma i alla borgerliga hem utgick i imponerande kvantiteter. Men årgång 1856 i Kongl. Myntverkets stämpelböcker för Stockholm, där stubben borde återfinnas, rymmer egendomligt nog bland mängderna av skedar och gafflar från den Palmgrenska verkstaden inte en enda pjäs av detta slag. Därmed må förhålla sig hur som helst. Intet system — ej ens kontrollförordningen — är ofelbart. Stubben kan ha tillkommit tidigare och blivit vederbörligen bokförd i samband därmed, utan att stämplingen blivit fullständig.

Dess egendomliga form gör det naturligt att misstänka att den tillkommit av någon mera speciell anledning. Skråsystemets upphävande 1846 hade varit det första steget på vägen mot näringsfrihet. Konkurrensen blev hårdare, samtidigt som romantiken krävde originalitet som ersättning för gårdagens stilmässiga enhetlighet i formen. Alla dessa nya tendenser framträdde klarast på utställningarna, som var en annan ny företeelse. Där möttes fabrikanter och hantverkare i ädel tävlan, och där gällde det också att hävda sin särart med ständigt nya överraskningar. Och det var också mycket riktigt på en utställning som Per Fredrik Palmgren för första gången visade sin stubbe. Den 5 juli 1851 återfinnes i Aftonbladets recension av årets stora slöjdexposition på Brunkebergstorg följande passus:

... Samma sinnrika konst, i den flamandska genren, återfinnes i hr Palmgrens andra expositionsartikel: den föreställer en trästubbe med ett kvar sittande uppåt böjt rotskott, men förvandlar sig till en dryckeskanna vid närmare granskning.

Därmed har vi alltså fått stubben daterad samtidigt som dess egenartade form i någon mån fått sin förklaring. Men vad är den flamandska genren? Ja, det är det allra intressantaste. Ty detta uttryck tycks vara en för länge sedan bortglömd stilbeteckning gällande 1840- och 50-talens säregna naturalism i alla dess mångskiftande uppenbarelseformer alltifrån Kungsträdgårdens gjutjärnssoffor från Bolinders verkstäder med ormbunksbladen i ryggen till de välkända tallrikarna i flytande blått.

Termen var för övrigt icke endast tillämplig på nyttokonsten. Gamle Orvar Odd kallade såväl Bellman som Värmlänningarnes författare F. A. Dahlgren för flamandska målare i ord. Vad är det då som förenar Bellman med vår silverstubbe? Jo, naturligtvis det realistiska draget. Och det nya i tiden var ju den realism som vid seklets mitt började efterträda gårdagens spröda romantik på det ena området efter det andra.

Orvar Odd var själv vår förste moderne journalist. Även de unga målarna sökte sig närmare dagens verklighet. De började vända de historiska ämnena ryggen och fann sina ideal i de gamla flamländska och holländska 1600-talsmålarna. Marcus Larsson, som av samtiden betraktades som den mest hårdkokta realisten bland dem alla, såg i gamle Jacob van Ruisdael sitt stora föredöme. Han målade, liksom silversmeden Per Fredrik Palmgren, i den flamandska genren.

Sådana spännande sammanhang skymmer helt de futila smakfrågorna. Det spelar inte längre någon roll vad som i dag ter sig vackert eller fult. Vi är varmt tacksamma AB Signe Lindströms Konsthandel, som generöst överlämnat den märkliga dryckeskannen i gåva till museet.